

VERDENS 10. STÆRKESTE INDUSTRI-STAT?

Af Nils Abraham og Thomas Wegener Friis

Billedet af den østtyske økonomiske konkurrencedygtighed var et fast motiv i SED-styrets præsentation af sig selv. Budskabet var klart: DDR var en moderne stat, og en faktor, man skulle tage alvorligt. I det østtyske folkevid blev det til, at man levede i "det største DDR i verden".

"Et industriland som DDR med dets udviklede uddannelsesvæsen og deraf følgende videnspotentiale har gode forudsætninger for at imødegå udfordringerne til gavn for hele landet. På den måde vil vi også i fremtiden fortsat være et af verdens ti største industrilande."¹ Sådan lød det igen og igen fra den østtyske stats repræsentanter.

Der var to årsager til, at østtyskerne gjorde sig særlige anstrengelser for at fremstå som et udviklet og attraktivt samfund. Den ene var den tysk-tyske nationale tvekamp, der blev ført både ude og hjemme. Den anden befandt sig et niveau over den tysk-tyske deling. Det var den overordnede systemkonflikt mellem sovjetkommunismen og den vestlige kapitalisme. Den konfrontation var den styrende også for det lokale tyske spørgsmål. DDR indgik i denne globale politiske kamp som spiller på de socialistiske landes hold ligesom Polen eller Tjekkoslaviet. Spilfordelingen lå i hænderne på holdkaptajnerne i toppen af Sovjetunionens Kommunistiske Parti.

Propaganda for den kommunistiske tanke og ikke mindst for de kommunistiske stater var et helt afgørende element i systemkonflikten. Her blev samhandlen mellem øst og vest naturligvis også tematiseret og søgt nyttiggjort. I modsætning til andre dele af DDR's propaganda og udenrigspolitiske tiltag tjente handelspolitikken forskellige formål, der understøttede hinanden. DDR havde både en økonomisk interesse i en styrket øst-vest samhandel og et ønske om at bruge dette motiv i sin generelle propagandainsats. Derudover kunne handlen bruges som bølgebryder i perioder, hvor de politiske vinde ikke blæste i afspændingens retning.

Samhandlen som løftestang

Samhandlens funktion som politisk løftestand for andre dagsordener var mest markant i DDR-statens første år. Allerede mens området i 1945 til 1949 var under sovjetisk besættelse udviklede der sig en betydelig samhandel med

Der skulle ikke være nogen tvivl. DDR benyttede de nyeste former for produktionsteknik. Billedet og dyrkelsen af det moderne industrisamfund stod centralt i det østtyske styres selvforståelse af "Arbejder og Bondestaten". (FDGB lysbilledserie 1983)

særligt Sverige, der blandt andet importerede kalisalt fra området. Efter forhandlinger med de sovjetiske myndigheder udviklede handlen sig i starten ganske gunstig, hvilket betød, at Sverige frem til valutareformen i vestzonerne i 1948 havde et større handelsomkvem med Østtyskland end med det øvrige Tyskland. Samme år dukkede de første østtyske repræsentanter også op på den vigtige svenske St. Eriksmesse. Den Kolde Krigs tilspidsning og oprettelsen af de to tyske stater i 1949 varslede imidlertid nye udfordringer på baggrund af de politiske implikationer, der fremover var forbundet med kontakten til DDR-styret.²

I 1950'erne fattede den østtyske regering interesse i at benytte samhandlen med de nordiske lande politisk. Den vesttyske Forbundsrepublik havde nemlig efter oprettelsen af de to tyske stater indledt en kampagne for at isolere DDR. Den demokratiske valgte regering i Vesttyskland hævdede ene at kunne repræsentere Tyskland. Den linje støttede ikke blot NATO-landet Danmark op om, også det neutrale Sverige holdt sig uden væsentlige udsving til en fællesvestlig politik om at ignorere det kommunistiske Østtyskland.

Tungtvejende økonomiske argumenter understøttede vesttyskernes ønske om en fortrinsstilling i forhold til de nordiske lande. Selvom den svenske handel med den sovjeti-

ske zone i udgangspunktet havde været betragtelig, så varede det ikke længe før det vesttyske *Wirtschaftswunder* overhalede deres østtyske frænder indenfor. Sverige spillede ganske vist en særlig rolle for DDR, fordi landet var den største samhandelspartner i Vesten bortset fra Vesttyskland. Det fortalte imidlertid mere om den østtyske økonomi end den svenske. DDR's samhandel med Danmark og Sverige holdt sig nogenlunde stabilt på godt én procent af den samlede danske og svenske udenrigshandel. Tilsvarende stod vesttyskerne for godt en femtedel af den svenske. Lignende så det ud med den dansk-vesttyske samhandel.³

Skulle man derfor veje de to lande over for hinanden, ville DDR blive fundet for let. Ikke desto mindre var samhandlen et værktøj den østtyske regering betjente sig af for at skyde en kile ind i den afvisende vestlige enhedsfront. Det skyldtes ikke mindst, at handlen har evnen til at fremstå som et apolitisk område. På både dansk og svensk side blev samhandlen håndteret af erhvervslivets organisationer, mens deres østtyske partnere var fra udenrigshandelskammeret.⁴ Dermed var det muligt formelt at betragte samhandlen som rene "private transaktioner". Det var også årsagen til, at det allerede i 1956 lykkedes DDR at oprette en Handelsrepræsentation i København, og i 1957 i Stockholm og Oslo.⁵ De vedkom

strengt taget slet ikke de nordiske regeringer. Der var naturligvis tale om rene politiske konstruktioner, for de østtyske handelsrepræsentationer udviklede sig reelt til “skyggeambassader”, der opdyrkede et politiske kontaktnet og medvirkede til propaganda. Det betød naturligvis også, at de var en torn i øjet på de vesttyske myndigheder, der årvågent vogtede over, at andre lande ikke tilstod DDR-statens repræsentanter for store frirum. Således beklagede den vesttyske ambassade i København i 1959, at den østtyske handelsrepræsentation var mandskabsmæssigt lige så stor som handelsafdelingen på den vesttyske ambassade, endskønt det som påvist ikke stod i relation til omfanget af den østtyske eksport/import.⁶

Handelsrepræsentationernes pligter rakte langt ud over varetagelse af handelsinteresser, hvilket til tider medførte irritation hos deres vesttyske konkurrenter. Således forlod en oprørt vesttysk presseattaché den rumænske ambassade i København i 1970, da den daværende socialdemokratiske formand og statsministeremne Jens Otto Krag accepterede tilstedeværelsen af lederen af den østtyske handelsrepræsentation Erich Wetzl ved et møde, der var beregnet for repræsentanter for det diplomatiske korps.⁷ Symbolikken var tydelig, hvilket fik vesttyskeren til at reagere med vrede, og den østtyske repræsentant til at glæde sig.

Ved DDR's anerkendelse overgik de ikke-diplomatiske handelsrepræsentationer umiddelbart til at være rigtige ambassader. Handelsspørgsmål blev herefter håndteret af de handelspolitiske afdelinger, der var tilsluttet ambassaderne. Det arbejde blev understøttet af det *Handelszentrum*, DDR i 1971 oprettede i Göteborg, og som udviklede sig til at tælle godt et halvt hundrede medarbejdere. Dets primære opgave var at øge DDR's handels-samkvem med Sverige, Danmark, Norge og i mindre grad Finland.⁸

Handelszentrum stod som arrangør af en række arrangementer, der i sagens natur først og fremmest havde karakter af tekniske præsentationer eller erhvervsfremme. I 1976 afholdt man eksempelvis 22 officielle arrange-

menter, der varierede fra én til 14 dage. Det drejede sig om alt lige fra udstillinger om polygrafiske maskiner til sociale events, som cocktailparties i forbindelse med messer eller som festligholdelse af årsdagen for centrumets åbning.⁹

Både Handelszentrum og handelsafdelingerne på ambassaderne havde dog opgaver, der rakte ud over blot at knytte og udbygge kontakter til økonomiske partnere i Norden. De skulle også løfte deres del af arbejdet med at forbedre DDR-statens, og “den reelt eksisterende socialismes” – som de kommunistiske regimer yndede at kalde sig – image. De skulle med andre ord bidrage til, at der opstod et billede af DDR, som en succesmodel – også på det handelspolitiske område. Det gjaldt ikke blot over for kunder eller leverandører, men også over for de nordiske befolkninger generelt. Arbejdet med propagandaen kom blandt andet til udtryk i forbindelse med Handelszentrums fejring af DDR's 30. årsdag. Jubilæer – runde eller halvrunde – var traditionelt kærkomne lejligheder til selviscenesættelse. Ved statsjubilæet havde handelsrepræsentanterne i Göteborg forberedt et program med inddragelse af en tilrejt østtysk kulturdelegation, de stedlige repræsentanter fra de kommunistiske landes generalkonsulater, folkevalgte og andre lokale honoratiores, der kunne glæde sig ved festtaler, koncert og middag; samt for øst-repræsentanternes vedkommende også efterfølgende dansant, således at den østtyske fødselar fremstod fra sin bedste side.¹⁰

I imagearbejdet stod de langt fra alene. DDR-ambassaderne og før dem handelsrepræsentationerne, engagerede sig bredt i arbejdet med at tegne et positivt billede af deres republik. En anden vigtig aktør på det felt var DDR's Kulturcentrum i Stockholm. Det blev åbnet i 1967, da kampen for anerkendelse var på sit højeste. Det var det andet af sin slags i Norden, idet DDR i 1960 havde fået mulighed for at oprette en kulturel forpost i Helsingfors.¹¹ Fra Østberlin styrede den såkaldte Liga for Internationalt Venskab, eller *Liga für Völkerfreundschaft*, kulturcentrenes arbejde i udlandet.¹² I Norden fremstod centrene som re-

præsentanter for Ligaens tysk-nordiske selskab DENOG (Deutsch-Nordische Gesellschaft).

Ligaen var officielt en ikke-statslig organisation. I virkeligheden var den naturligvis direkte topstyret af det østtyske kommunistparti SED, og måtte handle efter partiets policy og kontrolinstanser. På udlandspropagandaens område var det SED's centralkomites afdeling for "Udlandsinformation". I det daglige samarbejdede Ligaen med det østtyske udenrigsministerium MfAA (Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten), og organisationen modtog omfattende statslige midler. Ligaen virkede som paraplyorganisation for de østtyske venskabsforeninger med udlandet. Målet med dens aktiviteter var at styrke DDR's internationale anseelse.¹³

Efter DDR's diplomatiske gennembrud havde Kulturcentret i Stockholm fortrinsvis en informations- og kontaktfunktion. I forgrunden stod opgaven med at præsentere den socialistiske tyske stat ved informationsmateriale og gennemførelse af kulturelle aktiviteter. Dernæst skulle centeret sørge for at udbygge kontakterne til ikke blot svenske, men også danske og norske institutioner. De skulle indpodes med et positivt indtryk af den dynamiske udvikling af DDR. Folk skulle se politiske, økonomiske og samfundsmæssige succes historier, hvorved de skulle bringes til at forstå, at det socialistiske system var det vestlige grundlæggende overlegent.¹⁴

Offentlighedsdiplomati

Inden for statskundskab skelner man principielt mellem fire udenrigspolitiske virkemidler. De traditionelle er diplomati, økonomien og militæret. Public diplomacy eller offentlighedsdiplomati kompletterer dem. I modsætning til de klassiske diplomater retter offentlighedsdiplomati sig ikke mod andre landes regeringer, men mod deres befolkninger.¹⁵

I perioden indtil 1972/73 var den østtyske public diplomacy i vidt omfang lagt an på at styrke kampen for international diplomatisk anerkendelse.¹⁶ I DDR-terminologien kaldtes det for *Auslandsinformation* – altså informati-

on af udlandet. Det begreb leder tanken i retning af objektiv oplysning. I virkeligheden var der tale om propaganda, et udtryk østtyskerne også selv anvendte, uden at det imidlertid havde negativ politisk konnotation.¹⁷ Offentlighedsdiplomati var fast bestanddel af alle internationale aktiviteter, som DDR-institutioner udførte i udlandet, hvad enten de blev udført af organisationer, parti- eller statsinstitutioner.¹⁸ Heinz Odermann, en af lederne af DDR's udlandsradio *Radio Berlin International* og lektor ved instituttet for internationale forbindelser ved *Akademie für Staats- und Rechtswissenschaften*, definerede propagandaen som "den virkelighedstro oplysning om den reelt eksisterende socialisme, om den socialistiske samfundsordens væsen og dens succeser samt om dens udenrigspolitik, som tjener freden og det sociale fremskridts sag".¹⁹ Tog man – og det gjorde man i DDR – udgangspunkt i den historiske materialismes forestilling om folkemassernes afgørende betydning for historiens udvikling, var det klart, at modtagerne for udlandsinformationen var befolkningerne i det kapitalistiske udland.²⁰ Eller rettere befolkningerne i "socialt endnu ikke-befriede lande", som centralkomiteens ansvarlige for udlandsinformation Manfred Feist i 1975 omtalte landene i Vesten.²¹

Som en grundpille i DDR's udenrigspolitik tjente udlandsinformation to formål. På den ene side skulle den skabe gunstige forudsætninger for konsolideringen af socialismen i DDR. Den skulle på den anden side medvirke til at realisere princippet om *den fredelige sameksistens*. Det østtyske offentlighedsdiplomati var dermed en uløselig del af den ideologiske kappestrid mellem kommunismen og kapitalismen. Den fredelige sameksistens var nemlig ikke, som udtrykket kunne forlede én til at tro, et spørgsmål om fred og tilnærmelse på tværs af jerntæppet. Det slog Vladimir Jegorov fra Sovjetunionens Kommunistiske Partis afdeling for udenrigspolitik med al ønskelig tydelighed fast i 1972, altså i en periode, hvor verden befandt sig en afspændingsfase mellem øst og vest: "Borgerlige ideologer spekulerer i folkenes stræben efter fred og

Udsnit fra Leipziger Messe, DDR's og det østtyske erhvervslivs helt store scene. Her gjorde regimet sit yderste for at præsentere sig selv som topmoderne og attraktiv industristat. (FDGB Lysbilledserie)

forsøger at spænde princippet om fredelig sameksistens for reaktionens vogn, idet de sætter konceptet lig social eller politisk 'status quo'.”²²

Den fredelige sameksistens skulle sikre, at staterne ikke fór løs på hinanden. Doktrinen indeholdt imidlertid en anden mindst lige så vigtig ingrediens, nemlig at den politiske kamp – altså den internationale klassekamp – fortsatte, hvilket i teorien ville medføre, at folkene i de kapitalistiske lande kastede åget af sig og trådte ind i de “socialbefriedes” rækker – altså sluttede op bag den “fremtidssikrede” sovjetiske model.

Den socialistiske udlandsinformation bestod af tre hovedelementer: Fredspropagandaen, socialismepropagandaen og en konsekvent kapitalismekritik.²³ Fredspropagandaen skulle forklare, at socialisme og fred hang udeleligt sammen. Omvendt skulle folk i Vesten bringes til at forstå, at skylden for våbenkapløbet hvilede på monopolkapitalismen. Folkene skulle derfor mobiliseres til kamp mod våbenkapløbet (og dermed i sidste ende for socialismen). I socialismepropagandaen skulle alverden bringes til at forstå verdens rette sammenhæng ved at betragte DDR. Konkret betød det et bredspektret informationsarbejde om DDR's politiske og sociale system, økonomi

og kultur. Desforuden skulle modtagerne bringes i stand til at forstå socialismens fordele og dets generelle overlegenhed som samfundsmodel.²⁴ Kapitalismekritikken skulle indeholde en fuldstændig afsløring af “imperialismens politik og ideologi, dens svaghed og forbrydelser, dens iboende aggressivitet og fredsforagt samt dens umenneskelighed og ukultur”.²⁵

I modsætning til DDR og de socialistiske staters oplysning af de vestlige befolkninger, stod de kapitalistiske regeringers information østover jerntæppet. Den blev betegnet som *politisk ideologisk diversion*, altså en form for subversiv virksomhed eller psykologisk krigsførelse. Mens det var legitimt for DDR at medvirke til at bevidstgøre befolkninger i Vest, så blev den politiske ideologiske diversion anset for at være en utidig indblanding i andre landes indre anliggender.²⁶

I sin praksis samlede DDR-propagandaen sig fra start til slut om tre dominerede overordnede budskaber:

- DDR er en fredsstat, der vil bidrage til stabilitet
- DDR har antifascistiske rødder og tager dermed fuldstændig afstand fra tiden før 1945
- DDR er en moderne stat

Det er sidstnævnte tema, der særligt er interessant her. Under det emne faldt nemlig den økonomiske propaganda. Lanceringen af DDR som en succes og en østblok pendant til det vesttyske økonomiske lokomotiv var sammensat af flere forskellige elementer. Det første leit-motiv i den forbindelse var det høje tekniske niveau i DDR-industrien. Den østtyske republiks vartegn var hammeren, passeren og kornkransen, der symboliserede de tre befolkningslag, som SED-ledelsen hævdede at repræsentere; nemlig arbejderklassen, intelligensiaen og bønderne. Ved den klare inddragelse af de højtuddannede placerede Østtyskland sig også symbolsk på et andet niveau end de andre øststater, hvor eksempelvis Polen, Bulgarien eller Rumænien ikke havde en industri eller en industrikultur og tradition, der kunne matche den tyske.

Et andet motiv, der var gennemgående i modernitetstemaet var meldingerne om den økonomiske vækst i den østtyske planøkonomi. De højlydte og ikke så lidt selvrosende proklamationer om planmål og resultater var gennemgående for de kommunistiske lande. I det omfang, at der ikke var sammenhæng mellem de erklærede hensigter og de faktisk opnåede produktionstal, undlod propagandaen at henlede befolkningen og udlandets opmærksomhed på de ofte meget optimistiske prognoser for egen fremtidig formåen. Det mest graverende eksempel på jubelprofetier var, da den sovjetiske leder Nikita Krustjov i 1957 sigtede mod, at Sovjetunionen i overskuelig fremtid ville hente USA økonomisk. Hans østtyske kollega Walter Ulbricht ønskede ikke at stå tilbage og lancerede på SED's V partikongres i 1957 en lignende ambitiøs målsætning om, at det var DDR's "økonomiske hovedmålsætning" inden 1961 at "indhente og overhale" (einholen und überholen) Vesttyskland i forbrug per capita.²⁷

Eksemplet om at overgå Vesten i borgernes forbrug bygger bro til det tredje faste element i propagandaen. Det var svaret på spørgsmålet om, hvad DDR brugte sin stærke økonomi til. Den del af propagandaen beskrev et konkurrencedygtigt samfund og de ydelser, som det

offentlige stillede til rådighed for borgerne. Den fremviste DDR-borgere, der høstede frugterne af deres indsats i den effektive industri, og skabte sig en behagelig og moderne tilværelse i kommunismen.

Hvad enten det drejede sig om industriens udvikling, planmyndighedernes produktions-tal eller befolkningens forbedrede adgang til ferie eller Trabantbiler, så gik det konstant fremad i DDR-tiden. Stigende kurver og osende skorstene var et ubetinget gode.

Den Titanic-agtige fremskridtstro var ikke noget isoleret DDR-fænomen. Også i Vesten herskede der periodevis en stærk vækstideologi og tiltro til nye teknologiers uindskrænkede velsignelse. I den Kolde Krigs to sidste årtier kom forestillingen om det moderne samfunds lige vej mod et fremskridtsnirvana under pres. Miljøbevægelsen stillede spørgsmålet, om vejen ikke snarere førte mod undergangen, og selv vestlige erhvervsfolk gik for eksempel gennem den såkaldte Club of Romes udspil "The Limits to Growth" ind i debatten om, hvorvidt miljø og ressourcer blev anvendt hensigtsmæssigt.

Østtyskland indstillede sig imidlertid først sent på det nye politik- og debat område. Det fik ikke mindst i 1980'erne betydning for den økonomiske propaganda, der i væsentlighed befandt sig i samme spor, som det havde fulgt i 1950'erne. Forbrug, planmæssig vækst og øget industriproduktion var stadig hovedtemaer i det socialisme-billede, SED ønskede at formidle til folk i Vesten. Først i firsernes anden halvdel begyndte miljøspørgsmål at spille en rolle i DDR's præsentation af sig selv.²⁸ Også på dette punkt forsøgte det østtyske propaganda-apparat, at iscenesætte staten som fuldt i trit med en tid, hvor moderne vækst og forureningsbekæmpelse går hånd i hånd.²⁹

Glittede hæfter

Den østtyske propaganda kom tydeligst til udtryk i tidsskriftet *DDR-revy*. Bladet blev udgivet af den østtyske Liga for Internationalt Venskab og udgjorde en pendant til det sovjetiske søsterblad *Fakta om Sovjetunionen*.³⁰

Billedet af DDR-staten som en fremtrædende og moderne industristat lå indbygget i systemet. Det demonstrerer dette billede af virksomheden VEB Nordkristall og barock-slottet i den mecklenborgske by Güstow med al ønskelig tydelighed. Kultur og fremskridt er her anskueliggjort i en officiel præsentationsmappe, der uddeltes til officielle gæster i Güstow sammen med byens segl. Det var således tale om præcis det billede, byen og de lokale kommunistparti stolt ønskede at give prominente gæster, ikke om en skræmmekampagne fra Greenpeace. (privatarkiv)

DDR-revy var det vigtigste skriftlige medium for den østtyske propandanda over for de vest-europæiske lande. Bladet udkom i årene 1956-1990 månedlig på svensk, dansk, finsk, engelsk, fransk, italiensk og naturligvis tysk, og blev sendt til alle de nordiske lande, Benelux-landene, Tyskland, Schweiz, Østrig, Frankrig, Italien og Storbritannien.³¹ Den svensk-sprogede udgave var på gaden i 1956, mens danskerne måtte vente til 1961, før de kunne læse de første numre af bladet på dansk.

Revyen udkom i farver og var i modsætning til andre DDR printmedier kendetegnet ved en meget høj tryk kvalitet, hvilket understregede den PR-værdi, som SED-ledelsen til lagde bladet. Der foreligger ikke samlede op-

gørelser for udbredelsen af revyen, men tal fra Ligaen for Internationalt Venskab fra 1976 viser, at bladet i det år havde et oplag på 867.000 eksemplarer, et tal der ikke mindst skyldes en særligt tilrettelagt indisk version.³² På daværende tidspunkt var der i underkanten af totusinde abonnenter i Sverige og godt tusinde i Danmark.³³ Modtagerne var en blanding af institutioner og enkeltpersoner, der typisk havde tilknytning til Venskabsforeningerne Danmark- eller Sverige-DDR. Fra østtysk side lagdes særligt vægt på, at bladet kom i omløb mellem flere mennesker, enten gennem biblioteker eller gennem såkaldte *multiplikationsfaktorer*. Sidstnævnte var mennesker, der qua deres job eller stilling i samfundet var i

stand til at påvirke en større gruppe. Det drejede sig for eksempel om lærere og universitetsundervisere, der kunne inddrage DDR i undervisningen, men også om journalister, der kunne tematisere det socialistiske Tyskland i deres artikler.³⁴

Indholdet af DDR-revyen fulgte naturligvis de overordnede temaer for den østtyske propaganda, således at de bibragte læseren en forståelse af Østtyskland som et moderne, succesfuldt og menneskevenligt samfund, som en stat, der elskede freden og aktivt kæmpede for den, med et styre, der havde et internationalistisk udsyn og forpligtede sig på landets antifascistiske og kulturelle traditioner.³⁵

Inden for den økonomiske propaganda udgjorde stoffet i revyen en komprimeret udgave. Bladet indeholdt sjældent artikler, der havde en decideret teknisk karakter eller beskæftigede sig med økonomien ud fra et samfundsøkonomisk perspektiv. I stedet gjaldt det om at give konkrete eksempler, der demonstrerede, hvordan DDR-borgerne levede i et godt samfund på vej mod en (endnu) bedre fremtid. Det gjorde bladet fortrinsvis ved for det første at bringe reportager fra østtyske virksomheder. For det andet ved at give eksempler på, hvordan den nyeste og bedste teknologi blev bragt til anvendelse i den østtyske produktion. For det tredje ved at fortælle om sammenhængen mellem arbejde og velfærd i DDR. Sluttelig beskrev mindre artikler i den del af Revyen, der var tilrettet den nationale modtagergruppe, om det gavnlige i samhandlen mellem land eller region og DDR.

I beskrivelsen af østtyske arbejdspladser kunne "Arbejder- og bondestatens" industrifetisch få frit løb. DDR-Revyen kastede sig med særlig forkærlighed over store virksomheder inden for den klassiske industri som den metalforarbejdende industri, den kemiske industri samt DDR's begrænsede råstofudvinding. Efterhånden som betydningen af den mikroelektroniske udvikling tog til, fik også denne industri, der nød statsledelsens særlige bevågenhed godt med spalteplass.

Opmærksomheden i industridækningen var typisk rettet mod de fotogene flagskibe i

DDR-industrien som det enorme kemiske værk VEB Leuna "Walter Ulbricht", metalgiganter VEB "Ernst Thälmann Werke" i Magdeburg, Pipelineprojektet fra Sovjetunionen "Freundschaftstrasse", Gaskombinatet "Schwarze Pumpe" eller skibsværfterne. Industrialiseringen, mekaniseringen og automatiseringen lod sig glimrende fremstille i billedform. Her kunne enkelte fotos gengive mindst lige så meget som en lang række statistikker. Samtidig var stoltheden og tiltroen til den stærke industrimagt indlejret i illustrationerne på en facon, så symbolikken var til at tage og føle på. Her fik postulatet om DDR som en førende industrimagt krop og udseende.

De nyeste og mest moderne produktionsmetoder indtog en integreret plads i beskrivelsen af produktion og samfundsliv. Det var ikke mindst en naturlig følge af regimets selv-billede og ønskede medieimage som svaret på fremtidens spørgsmål. Det kom blandt andet til udtryk i gentagne artikler om den progressive østtyske byggeindustri og arkitektur. Landet omfavnedes som de øvrige Østlande – og mange steder i Vesten – elementbyggeriets velsignelser. Plansystemet og den stærke statslige styring muliggjorde byggeri og byplanlægning i den helt store stil. Planøkonomi, modernitet, vækst og velfærd gik i den østtyske byggebranche op i en højere enhed. Æstetikken var ifølge en tid, hvor betonlandskaber og futuriske forestillinger gik hånd i hånd, også på plads, således fik nybygningen af Østberlins centrum følgende ord med på vejen: "I dag er Berlin en smilende by fuld af poesi i de nye gader og pladser med dens parker og springvand. De steder, hvor man mødes er åbne og vidtstrakte, frie for fortidens snæverhed. Byen er menneskevenlig."³⁶

Det var naturligvis ikke kun inden for byggefagene DDR i propagandaens perspektiv stævnedes ud mod nye horisonter. En væsentlig forudsætning for DDR-Revyens billede af fremskridt var produktudviklingen i industrien. Grundforskningen spillede derimod ikke nogen væsentlig rolle som en følge af regimets skarpe fokusering på umiddelbare fremviselige resultater og angivelige forbedringer.

De hvidkitlede garanterede – i hvert fald symbolsk – med deres videnskabelighed for kvaliteten og innovationen i de østtyske produkter. Det gjaldt også på områder, hvor der måske var anledning til ekstra omtanke. Således indledtes en artikel om fødevarekontrol med sprøjtningen af det østtyske land: “Landbrugsflyene fra de agrokemiske centre strøer tonsvis af kunstgødning samt plantebeskyttelses- og skadedyrsbekæmpelsesmidler i brede baner over marker og skove i hele landet”.³⁷ Den beskrivelse ligefrem osede af tilfredsheden over det moderne samfunds evne til både at flyve samt at “pudre” landskabet, som det omtales i artiklen. På den anden siden vidste man godt, at der kunne være problemer med sprøjtning. Det var der ifølge artiklen nemlig i Vesten, hvor sprøjtningen var en kilde til forureningen. For at forvisse sig om, at det bestemt ikke var tilfældet i en stat, hvor produktionsmidlerne var folkets ejendom, indrykkedes rubrikken “Samtale med en fagmand”, hvor fagmanden Erwin Thymian, der var leder af afdelingen for levnedsmiddel- og ernæringshygiejne i ministeriet for sundhedsvæsen, måtte svare på nærgående spørgsmål fra DDR-Revy's udsendte, som for eksempel: “Der er ingen huller i DDR's levnedsmiddelovgivning, men hvem sørger for at den overholdes?”.

Selvfølgerig var der i DDR-Revyen også tid til at sole sig i succeserne i økonomien. Det skete typisk i forbindelse med SED's kongresser. Således proklamerede bladet i forbindelse med SED's IX partikongres “DE HVIDTIL BEDSTE ÅR” – hvilket i øvrigt var den generelle tenor. Det belagde man fuldstændig tro mod formen på østbloklandenes propaganda generelt med mere eller mindre sigende statistikker. Således var den industrielle produktion fra 1970 til 1975 steget med 37 procent, hvormed man havde overgået – de ofte kunstige – plantal med 14,5 milliarder DDR-Mark inden for et samlet industrivolumen på 1.037 milliarder Mark.³⁸

Tallene og statistikken fik som betegnelse Auslandsinformation propagandaen til at fremstå ligeså dokumenteret og med et skær af videnskabelighed. De stigende plankurver

over vækst i mark, kg eller kWh var taknemmelige børn af planøkonomien, idet de uanset vareudbud, kvalitet eller relation til omverdenen, altid kunne levere million- eller milliardtal, der kunne gøre indtryk på den forudsætningsløse læser.

For at styrke troværdigheden og identifikationen i DDR-Revy's artikel benyttede bladet sig eksempelvis af sektionerne “Andere über uns”. I disse tilbagevendende afsnit fik vestlige borgere mulighed for komme til orde for – meget belejligt – at udtrykke netop det, som bladet og DDR-styret gerne selv ville sige. Særlig på det sociale område blev udlændingene trukket af stald for at rose fremskridtet i DDR. Således var den danske lærling Uffe Hansen imponeret over, at “alle unge lærer et fag eller studerer, at der altså ikke findes nogen, som ikke kommer videre eller får en højere uddannelse, og at alle unge har en sikret arbejdsplads.”³⁹

I DDR-Revy's behandling af samhandel og politik, var der to gengangere. Den ene var beskrivelser af DDR's hjertelige handelsforbindelser til de socialistiske lande. Den anden var understregninger af fremgangen i og betydningen af samhandlen med de nordiske lande. Sidstnævnte var artikler, der var særligt målrettet mod et nordisk publikum, og derfor udvalgt til revyens nordiske udgaver, ligesom det også indeholdt ekstra stof om de lokale venskabsforeninger, samt artikler om østtyske fremstød i de nordiske lande. Artiklerne om det økonomiske samkvem med de andre Østlande og specielt med Sovjetunionen delte bladets “succeshistorie DDR” ud til hele den kommunistiske verden, efter devisen “det kunne ikke lade sig gøre uden hele holdets indsats”. Samtidig satte det DDR ind i en større global kontekst, og gav de loyale østtyske kommunister lejlighed til endnu en rituel besværgelse af deres “evige venskab” til Sovjetunionen; et af de store men noget hule mantraer i DDR-socialismen.

Om samhandlen med de nordiske lande skrev DDR-Revy i 1977: “DDR har altid tillagt udviklingen af sine udenrigshandelsforbindelser med de nordiske lande stor betyd-

ning (...). Tilvejebringelsen af normale mellemstatslige forbindelser på regeringsplan førte til en ny udviklingsetape inden for udenrigshandelsforbindelserne. Med indgåelsen af regeringsaftaler om udvikling af handelen samt det økonomiske, industrielle og tekniske samarbejde fik DDRs udenrigshandelsforbindelser med de nordiske lande det nødvendige stabile grundlag (...). DDRs eksport til de nordiske lande domineres af maskiner og udstyr, især værktøjsmaskiner, elektromaskiner, maskiner til den polygrafiske industri og kemiske produkter.”⁴⁰ Citatet indeholder to centrale elementer. For det første fremhævelsen af den betydning, DDR’s regering tillagde de gode forbindelser, ro på den mellemstatslige front var nemlig en vigtig del af den fredelige samarbejds eksistens. For det andet beskrivelsen af de produkter DDR eksporterede. Der var ikke tale om uforarbejdede råstoffer, men derimod specialiserede varer fra en stat på et højt udviklingsstade. Det talte såvel til DDR’s ros – eller selvros – samtidig med at det implicit var varer, folk i Norden måtte være glade for at kunne modtage fra DDR. Den foregående artikel omtalte desuden licenser, som Vesten kunne købe i Østblokken, og foregav derved en vigtig teknologi-transfer fra øst til vest. Reelt foregik den langt oftere den anden vej – og ikke så sjældent ved konspirative metoder.

Foruden de nævnte kategorier af artikler med anprisning af DDR’s modernitet og udvikling indeholdt DDR-Revy også kortere notitser, der nærmest havde karakter af reklamer. Således kunne den interesserede læser i juni 1976 læse om kombinatet ASCO-BLOCK’s nyeste modeller af køkkenmaskiner, der udmærkede sig ved deres “roligere gang og hurtigere vægt”, hvor særligt en rektangulær kedel vakte fagfolks “særlige opmærksomhed”.⁴¹ Eller hvad med en Classic-koncertguitar model 737 fra VEB Musikinstrumentenbau i Markneukirchen, et instrument, der “tilfredsstillende det største krav” og “hører til musikinstrumentindustriens bedste kvalitetsprodukter”.⁴² Ved siden af disse “faktuelle informationer” indeholder revyen også regulære reklamer, der i modsætning til ovenstående

ofte blot var en konstatering af, at et givent produkt eller en virksomhed eksisterede. Hverken de anpriste artikler eller reklamerne havde formodentligt nogen særlig intension om reelt at henvende sig til kunderne i Danmark og Sverige, eller satsede på at erobre markedsandele i den vestlige verden gennem annonceringen i det østtyske propagandatidskrift. Reklamernes funktion var derfor snarere en anden. De skulle understøtte hovedbudskabet i den økonomiske propaganda, nemlig at DDR var en moderne og effektiv stat. Det var ikke blot et sted, hvor man efter egen mening producerede guitarer i verdensklasse. Det var også et samfund, der var så udviklet og rigt, at man benyttede sig af reklamer. I den sidste kommunikationsform lændede man sig op af det mønster læserne kendte fra pressen i den kapitalistiske verden. Deri lå der dels en genkendelse og identificering i udtrykket, derudover lå der også implicit et signal, om at DDR var et samfund på (mindst) samme udviklingstrin som deres vestlige modparter.

DDR-uger – Et udstilingsvindue for det socialistiske DDR?

For at markedsføre den socialistiske tyske stat i udlandet iværksattes fra østtysk side en række såkaldte DDR-dage og DDR-uger. I propagandaapparatets interne sprogbrug gik de under betegnelsen “komplekse arrangementer”, for de indeholdt en farverig blanding af kultur, sport, almen information, politik og festindslag. Arrangementerne fandt sted i en række nordiske storbyer og kommuner med et klart tyngdepunkt i Sverige. Her fandt i 1970’erne og 1980’erne mindst 29 DDR-dage sted, mens østtyskerne i samme tidsrum afholdt fem i Danmark og Norge. De her nævnte arrangementer var udelukkende store anlagte projekter. Ved siden af dem, blev der afholdt en lang række mindre informationsdage og temauger på folkeskoler, højere læreranstalter, i kulturhuse og på lokale biblioteker. De store komplekse arrangementer fandt typisk sted i forbindelse med særlige mærkedage.⁴³

Organisationen af DDR-dage og -ugerne

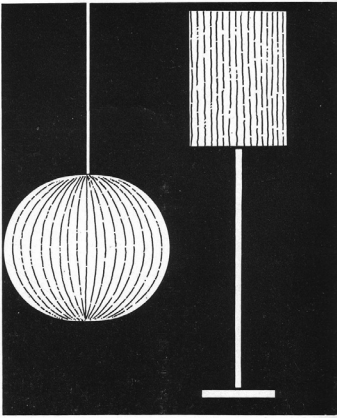
AKA ELECTRIC®

**Lamper til alle
Deres stuer**
både enkelte og
hele lampeensamler:
Standerlamper
Bordlamper
Vægglamper
Hængelamper
i forskellige former
og udførelser
VEB WOHNRAUMLEUCHTEN STADTILM

DDR - 5217 STADTILM/THÜRINGEN
TYSKE DEMOKRATISKE REPUBLIK
Eksportør:

Elektrotechnik

EXPORT-IMPORT
VOLKSGEN. AUSSENHANDELSBETRIEB DER
DEUTSCHEN DEMOKRATISCHEN REPUBLIK
DDR 102 BERLIN ALEXANDERPLATZ

Reklame fra Januarudgaven i 1975 DDR-Revy. Hvis der var et salgsbudskab fra VEB Aussenhandelsbetriebs division for "Heimelectric", må det virke uklart hvem den rettede sig til. Helt sikkert ikke til den almene læser. Til gengæld formidlede den et andet budskab, nemlig at DDR producerede moderne stylede lamper og varige forbrugsgoder. Endda i et sådan omfang og sådan en kvalitet, at de skulle afsættes på verdensmarkedet. (DDR-Revy)

påå foruden Kulturcentret i Stockholm og ambassaderne, de involverede også de lokale kommuner og DDR-venskabsforeningerne. Særligt kommunernes engagement var vigtige for gennemførelsen og for succesen af arrangementerne. Det medvirkede til at målrette dem til lokale behov og gav dem samtidig en officiel karakter. Det var i den sammenhæng afgørende for østtyskerne, at aktiviteter og udstillinger kunne finde sted i kommunale lokaler, fordi man her forventede den største propagandaværdi. Derudover kunne der være den ikke helt uvæsentlige fordel ved at have lokale offentlige partnere i Skandinavien: De kunne også understøtte festlighederne finansielt. Således støttede byen Göteborg i 1979 de stedlige DDR-uger med 50.000 kroner til udarbejdelse af reklamemateriale.⁴⁴

I Ligaen for Internationalt Venskabs koncept for DDR-ugen i Göteborg i april 1979 fremgår den politiske hensigt med arrangementet klart: DDR-ugen skulle bruges til at sprede budskabet om DDR og de øvrige socialistiske landes fredspolitik, for derved at "gå i dialog med udvalgte politiske og sociale kræfter og vinde dem som aktive medkæmpere i fredskampen".⁴⁵ Det gjaldt om at knytte an til den afvisende holdning over stationering af atomvåben i Skandinavien, der herskede i den svenske befolkning. Den svenske offentlighed skulle indpodes med "sandheden" om de 30 års udvikling i Østtyskland, om dets udvikling og kamp for fred og afspænding, hvor-

ved de skulle vindes som nye DDR-venner. Ved hjælp af samarbejde med kommunen og forskellige institutioner i Göteborg, ønskede man i løbet af DDR-ugen at skabe basis for, at venskabsforeningen Sverige-DDR kunne udvide sine aktiviteter på længere sigt. Desuden skulle forbindelser til venskabsbyen Rostock styrkes, hvilket igen skulle understøtte venskabsforeningens virke.⁴⁶

Programmerne for de afholdte DDR-uger og dage viser tydeligt, hvilke anstrengelser DDR's Kulturcentrum i Stockholm og Ligaen i Berlin lagde for dagen, for at udbrede et godt image af DDR i Skandinavien. Konkret indeholdt programmet for den nævnte DDR-uge i Göteborg i lighed med mange andre kompleksforanstaltninger en broget palet af udstillinger, foredrag, filmforevisninger, kulturelle arrangementer og musik.⁴⁷

I reglen begyndte de store arrangementer med en officiel åbningsceremoni. I 1979 i Göteborg blev ugen skudt i gang af et triumvirat bestående af formanden for byrådet, Olle Jansson, den østtyske ambassadør i Sverige, Wolfgang Kiesewetter samt lederen af Ligadelegationen, Fritz Rösel, der var medlem af DDR's folkekammer og af forbundsledelsen for de statsdirigerede østtyske fagforeninger FDGB (Freie Deutsche Gewerkschaftsbund). Festligheden, der fandt sted i Göteborgs koncerthus, blev overværet af medlemmer af den svenske rigsdag, og orkestreret af Dresdens filharmoniske orkester.⁴⁸

Ved at tilstræbe størst mulig bredde i de arrangementer, man foranstaltede, ønskede det østtyske styre at få så mange grupper i tale som overhovedet muligt. De bestræbelser blev gjort lettere af det tidligere nævnte samarbejde med kommunerne. På den måde kunne informations- og kunstudstillingerne placeres "publikumseffektivt" på kommunale institutioner. Ved DDR-ugerne i Göteborg drejede det sig om udstillinger med temaer som uddannelse, unge, sport samt vandreudstillingen "DDR præsenterer sig". De blev fremvist i forskellige afdelinger af stadsbiblioteket, i et fritidscentrum, i sportsklubber samt i diverse fagforeningers lokaler. Derudover fik østtyskerne plads på Göteborg kunsthall, i gågaden, på hovedbiblioteket samt på fritidscentret for en kuglelejerfabrik. Antallet af udstillinger er i sig selv imponerende. I alt blev det til 43. Af dem var langt de fleste (32) af politisk-informativ karakter, fire beskæftigede sig ligeledes med det politisk ladede tema eksportprodukter fra DDR og syv var kunstudstillinger. Ved siden af udstillingerne var biografforevisninger af østtyske film en fast bestanddel i enhver DDR-uge. De strakte sig bredt fra DEFA-spillefilm, børnefilm, rigtige dokumentarfilm og kortere informationsfilm. I Göteborg fandt der 62 offentlige filmforevisninger sted. Derudover lykkedes det at få placeret en mængde informationsfilm i skolernes undervisning i løbet af DDR-ugen.⁴⁹

Når DDR-ugerne præsenterede den østtyske stat, dets resultater og dets produkter skete det ud fra en dobbelt strategi, hvor man på den ene side sigtede mod at demonstrere, at DDR var en konkurrencedygtig stat på forkant med tidens trend, samtidig med at det naturligvis havde et afsætningsstrategisk sigte. De fire eksport-udstillinger på ugen i Göteborg indeholdt blandt andet en udstilling om Meissen-porcelæn, der var et stærkt og traditionsrigt østtysk luksusbrand, som DDR-staten videreførte, og som de besøgende kunne købe. Samme mulighed havde de på en udstilling i stormagasinet Åhlens med keramik og porcelæn "made in GDR". Yderligere en udstilling fokuserede på "Østersøens guld" – smykker af

rav. På DDR-handelscentrum havde man foranstaltet en stor udstilling med eksportvarer fra DDR. Her havde de svenske besøgende mulighed for at besigtige østtysk produktion af husholdningsmaskiner, præcisionsinstrumenter, ure, kameraer og objektiver, musikinstrumenter, tasker samt modeller af landbrugs- og værktøjsmaskiner.⁵⁰ Også på andre måder fandt østtyskerne anledning til at tematisere samhandlen i DDR-ugen i Göteborg.⁵¹ Handelsråd Heinz Jelen fra DDR-ambassaden i Stockholm holdt foredrag "Om DDRs utrikes-handelsforbindelser" ved det økonomiske institut ved Göteborg Universitet og for byens handelskammer, samt besøgte flere af områdets store virksomheder. Desuden afholdt østtyskerne et symposium med temaet "Landbrugsmaskiner i DDR – 30 års udvikling". Slutteligt arrangerede man et cocktailparty for repræsentanter for det stedlige erhvervsliv.⁵²

Stationære arrangementer

Præsentationen af DDR som en succesfuld industristat indgik som en del af de såkaldte Østersøuger. Ugerne fandt årligt sted i Rostock fra 1958 til 1975 under sloganet "Die Ostsee muss ein Meer des Friedens sein". Med et program, der indeholdt både politik, sport og kultur var arrangementerne et koncentrat af østtysk udenrigspolitik. Ugerne virkede som et slags udstillingsvindue, hvor DDR præsenterede frugterne af den socialistiske udvikling. De var dermed et centralt element i det østtyske offentlighedsdiplomati, og ikke mindst vigtige i den lange anerkendelseskamp.⁵³

En del af de nordiske gæster ved ugerne besøgte, som et led i aktiviteterne, udvalgte virksomheder og landbrugskollektiver. På virksomhedsbesøgene fik udlændingene lejlighed til at lære "almindelige" østtyske arbejdere og bønder at kende. Gennem denne "autentiske kontakt" med lokalbefolkningen fik skandinaverne en førstehåndsoplevelse af, hvordan lektien om det succesfulde socialistiske system blev udlevet. Propaganda-strategierne havde imidlertid ikke overladt noget til tilfældighedernes spil, således havde den lokale

Den svenske konge i behagelig samtale med DDR-repræsentanter fra firmaet VEB Deutsche Seereederei på St. Eriksmessen i 1975. (Riksarkivet)

SED-partiorganisation briefet bønderne og arbejderne om, hvordan de skulle svare og reagere. Endvidere var besøgsmaalene også udvalgt, så det drejede sig om mønstervirksomheder, der kunne leve op til lovordene om socialistisk udvikling.⁵⁴

DDR's deltagelse i internationale industri- og handelsmesser i Skandinavien tjente generelt et dobbeltformål. På den ene side skulle der naturligvis langes varer over disken fra de "Folkeejede Virksomheder". På den anden side medvirkede de til at styrke brandet DDR. Messerne, der var et trækplaster for et bredt fagpublikum, bød sig ligefrem til som en oplagt mulighed for det østtyske offentlighedsdiplomati. Her havde DDR mulighed for at bryde sig af industriens produktivitet, af varernes mangfoldighed og kvalitet. Endvidere var her chancen for at markere landets teknologiske niveau. Indtil anerkendelsen indgik messedeltagelsen derfor også som en del af anerkendelsesarbejdet.⁵⁵ Af samme årsag var man fra østtysk side særlig før anerkendelsen, bestræbt på, at kendte politikere besøgte DDR's stande, og allerhelst at de blev modtaget af en højprofileret DDR-delegation.

Allerede i 1952 gjorde DDR sig bemærket på den kendte St. Eriksmesse i Stockholm. To år senere stillede man med egen stand på indu-

strimessen i København.⁵⁶ Foruden St. Eriksmesse tog østtyskerne i Sverige også til Svenska Messan i Göteborg. Det skyldes imidlertid ikke mindst, at styret i 1950'erne tillagde de svenske messer stor økonomisk betydning. Senere skiftede perspektivet, og messernes politiske betydning, som platform for udbredelse af information om DDR, tog til. På de østtyske messestande og på udstillingerne fik de besøgende dels en præsentation af den østtyske industri, dels reklamer om produkter og landet. I sidstnævnte var informationen bredt anlagt, således at de besøgende både fik indtryk af det socialistiske high tech society og hørte lovprisninger om landets udenrigspolitik.

Afslutningsvis tjente DDR-statens egne messer selvsagt også til at fremstille værtslandet som en frembrusende industrination. Det drejede sig ikke mindst om den traditionsrige store internationale skueplads Leipziger Messe, hvor også nordiske virksomheder kom for at etablere kontakter. Selve afholdelsens af messen og dens internationale flair, var i sig selv med til at give SED-staten lidt stjernestøv og verdensmarkedsstandard. Det blev ikke mindst udnyttet i anerkendelsesprocessen, hvor nordiske politikere blev indbudt for på stedet at lade sig overbevise om succeshistorien DDR.⁵⁷

På verdensmarkedsniveau

På SED's X Partikongres i 1981 forelagde generalsekretær Erich Honecker partiets "økonomiske strategi for firserne". Centralt i partichefens program stod spørgsmålet om produktivitetstforøgelse og i denne sammenhæng havde han styrkelsen af forskningen på det mikroelektroniske område øverst på sin liste. Han var fuldt bevidst om, at "den langfristede stabile økonomiske udvikling i DDR kun kunne oppebæres gennem en forcering af det videnskabeligt, tekniske fremskridt (...). Målestokken må ufravigeligt være internationalt niveau (...) Vores gode erfaringer på dette felt er kendetegnet ved en ting: De fører os på den direkte vej til produktionsløsning af højeste kvalitet."⁵⁸

På den efterfølgende XI Partikongres i 1986 var særligt mikroelektronik og robotindustrien områder, som generalsekretæren fremhævede som indikatorer for fremskridtet i DDR. Således gjorde han status og så fremad med ordene "Industrien i DDR støtter sig på en bred palet af erfaringer og videnskabelige resultater, frem for alt på det mikroelektroniske område. Her er samarbejdet med Sovjetunionen og COMECON-staterne af stor betydning. Om få år skal vi tage kvalitative nye skridt på området i retning af det højeste teknologiske niveau. Det er nødvendigt at gøre store anstrengelser for at organisere softwareproduktionen såvel fra producenterne af moderne computere samt fra brugernes side. For overhovedet at kunne udnytte, de om kort tid tilrådighedsstående, computerarbejdspladser såvel som computerteknikken, er det nødvendigt at fremskynde udviklingen af et tidssvarende datanet og frem for alt af lysledere."⁵⁹

De proklamationer skulle være med til at bane vejen for den moderne IT-tidsalders indtog i den reelt eksisterende socialisme. DDR-statsledelsen havde set fremtiden og satsede ambitiøst på computerteknologi. DDR skulle positionere sig på den globale scene, som et land, der også på dette område var i stand til at være med på forsknings- og produktionsfronten. Behovet for selvforsyning inden for forskellige typer af elektronisk højteknologi blev forstærket af, at Vesten og særlig USA

ved hjælp af NATO's COCOM-system førte en restriktiv handelsembargo netop på dette område. Listerne skulle forhindre østblokken i at udnytte vestlig højteknologi.

DDR havde inden for den socialistiske lejr et gunstig udgangspunkt for at tage del i den mikroelektroniske udvikling. Østtyskland rådede over flere elektronikvirksomheder, der kunne tage partiets udfordring op. Det drejede sig blandt andet om den traditionsrige optiske koncern Carl Zeiss i Jena, der i DDR blev drevet videre som en såkaldt "Folkeejet virksomhed", VEB, altså som statseje. Derudover var virksomheden VEB "Robotron" med hovedsæde i Dresden et omdrejningspunkt for den østtyske mikroelektronikindustri. Med en samlet investering på 14 milliarder Mark var satsningen på mikroelektronikområdet en enorm udviklingskampagne.⁶⁰

Til trods for de store forhåbninger, den østtyske ledelse satte til udviklingen i mikroelektronikindustrien og på trods af de massive investeringer, skulle Honecker-styrets forsøg på at holde trit med 1980'ernes udvikling på computerområdet vise sig at være et alvorlig og dyrt fejlslag. Den planbundne DDR-industri evnede ganske enkelt ikke at holde trit med det innovationstempo, der prægede computerteknologien. Det skønt de østtyske efterretningsorganer også understøttede udviklingen gennem illegal teknologitransfer samt bidrog ved at "organisere" komponenter, der ellers stod på de vestlige embargo-liste. Effekten af efterretningsindsatsen for at kompensere for manglerne i den østtyske produktion blev, at DDR i vidt omfang endte i en situation, hvor forskningen på området erstattede eget initiativ med ihærdige forsøg på at plagiere den vestlige udvikling. DDR-spionerne hos blandt andet IBM, Texas Instruments og Siemens betød, at de østtyske producerede computere i væsentlighed var reproduktion af IBM-modeller.⁶¹

Computer-ekspressen syntes at forlade peronen uden østtyskerne som passagerer. Alligevel lagde propagandaen ikke fingrene imellem. Det mest eklatante eksempel herpå var det, der senere er blevet kendt som "megabit løggen". Som bevis på DDR's teknologiske overlegen-

hed, kunne SED's generalsekretær Erich Honecker stolt i 1988 over for sin sovjetiske kollega Jurij Andropov præsentere "den socialistiske 1 Megabit chip", der var toppen af datidens computerudvikling. Det skete kun godt to år efter, at chippen var gået i produktion i Vesten. Hvad den glade giver imidlertid ikke fortalte sine sovjetiske værter, der dog måtte forventes at vide dette gennem det nære efterretnings-samarbejde, var, at chippen ikke så meget var et resultat af østtyske computerteknikere og ingeniørers slid, men derimod var bragt til veje gennem spionage.⁶² 1 Megabit chippen forventedes at gå i regulær produktion i DDR i 1992, omtrent samtidig med at vestlige virksomheder arbejdede på deres 16 Megabit chip.⁶³

Parallelt med det store computereventyr benyttede propagandaen lejligheden til at slå på tromme for DDR's evne til at holde trit med den teknologiske udvikling. "Den socialistiske planøkonomi i DDR har vist sig i stand til at gennemføre enorme strukturelle forandringer frem mod en endnu mere effektiv industri, der sikrer fremtidig effektivitetsvækst. Et eksempel er opbygningen af en egen mikroelektronikindustri. Den har siden slutningen af 70'erne udviklet sig til en resultatrettet industrigren. I dag er DDR – på trods af tydelig afstand til USA, Japan og Sovjetunionen – et af få lande med egen produktion af mikroelektroniske kredsløb", kunne Panorama DDR stolt udbasunere.⁶⁴ Et udsagn, der indeholdt lige dele fakta og ønsketænkning.

Propagandaens forsøg på at tale DDR ind i IT-tidsalderen var imidlertid en sidste krampe-trækning inden lukketid. Imens DDR-styret dyrkede sig selv, som udgangspunktet for morgendagens teknologi, smuglede man eksempelvis via danske virksomheder de dele til Østberlin, der skulle gøre hele elektronik-festen mulig. Hvor alvorlig situationen var, sås da firmaet "Allimex", der ellers havde været leverandør af embargo-belagte vare, i lyset af skærpet kontrol med den illegale østeksport i 1986, blev nervøse og holdt igen med leverancerne af silicium. Det kunne umiddelbart mærkes i såvel den østtyske som den sovjetiske industri, der blev akut truet med produktionsstop.⁶⁵

Afslutning

Internt i DDR brugte SED-regimet det økonomiske samspil med Vesten til at booste sin svage legitimitet. Her var det tydeligt, at handlen langt fra var apolitisk. Gode ord kunne udnyttes, også selvom de var rundet af almindelig høflighed eller ment som en politisk gestus. Et eklatant eksempel herpå var den konservative tidligere statsminister Poul Schlüters ord, der blev transmitteret i DDR-fjernsyn under statsbesøget i 1988. De blev i 1990'erne udødeliggjort som introklip i TV-debat/satire programmet "DDR2": "die DDR heute (...) ist technisch, ist ökonomisch, ist wissenschaftlich, usw (...) unglaublich fortgeschritten." Det var naturligvis sød musik i SED's øren. Tilsvarende gjaldt også vicegeneraldirektør for Volvo, Lars Malmros ord, om de gode handelsforbindelser til DDR under DDR-ugen i Göteborg i maj 1979.⁶⁶

Netop billedet af sig selv, som en ansvarlig partner, der kunne forhandle i øjenhøjde med Vesten, var et billede, SED-styret ønskede at fremme af sig selv. Udlandets anerkendelse kunne således passende smitte lidt af på DDR-befolkningen. En god lejlighed til at sprede det budskab var de årlige Leipzig-messer. Her agerede den socialistiske presse gerne mikrofonholdere for repræsentanter for stor-kapitalen, som for eksempel Karl-Erik Sahlberg, formanden for Komiteen til fremme af handlen mellem Sverige og DDR, når han sagde: "handlen mellem Den Tyske Demokratiske Republik og Sverige vokser hvert år. Denne stabile udvikling er ikke noget tilfælde. I svenske businesskredse eksisterer en stærk interesse i handelsforbindelser med DDR." Dette blev fulgt op med eksempler på nordiske firmaer repræsenteret på messen. Det drejede sig eksempelvis om Kema Nobel AB, Bofors, Brüll og Kjær. Firmaerne kastede dermed lidt international glans og troværdighed over den lille østtyske republik, samtidig med at medierne ved opremsningen af navne helt givet, har regnet med et lokalt afkast af særlig kendte koncerners corporate image.⁶⁷

Til trods for propagandainsatsen stod den østtyske stat ved fallittens rand, da muren

Udvikling og sociale fremskridt, hånd i hånd. DDR ønskede at markere sig som en førende stat på alle felter. Resultatet skulle være lykkelige mennesker i det socialistiske system, som dette lysbillede, henvendt til danske skoleelever fra Panorama DDR, udtrykker. (35 Jahre DDR)

faldt, og den politiske udvikling med lynskridt forvandlede den Tyske Demokratiske Republik til historie. I 1989 fik verden pludselig øjnene op for, at det socialistiske Tyskland var i synligt forfald. Indtil da var det i vidt omfang lykkedes for det østtyske styre at sløre tingenes tilstand, endskønt republikken flere steder fysisk var ved at ramle sammen over borgerne. Alligevel var det i nogen grad lykkedes DDR-propagandaen at knytte værdimarkører som "teknisk udviklet", "industrielt stærkt" eller "velstående" til det kommunistiske land.

I 1989, altså året for DDR's kollaps og Berlinmurens fald, kunne man i Vesten læse i Deutsches Institut für Wirtschaftsforschungs, Vestberlin, engelsksprogede håndbog på den første side: "DDR's økonomiske resultater siden afslutningen af krigen har været imponerende (...). Efter verdensbankens tal er landet på tiende pladsen blandt verdens industristater."⁶⁸ Forfatteren tager dog ganske vist visse forbehold, men pointen er klar.

På nordisk grund kunne man før 1989 finde lignende eksempler, der kunne give ekko selv i tiden efter DDR's økonomiske og politiske sammenbrud. I faglitteraturen var det muligt at finde beskrivelser, der ganske vist anerkendte, at den østtyske økonomi nok ikke var helt så levedygtig som den vesttyske, men imervæk var nået ganske langt under de van-

skelige forudsætninger, østtyskerne havde haft. I antologien "DDR. Det andet Tyskland" fra Sydjysk Universitetscenter i 1978 var det således muligt at læse: "Den økonomiske udvikling i Vesttyskland er ofte blevet beskrevet som et "økonomisk mirakel" (Wirtschaftswunder). På samme måde har DDR i den mere eller mindre udtalte indbyrdes kappestrid mellem DDR og BRD – følt sig foranlediget til at beskrive sin økonomiske udvikling i tilsvarende ordvalgt. Og ser man på væksttallene indenfor udvalgte relevante områder, er det da også ubestrideligt, at disse vidner om en usædvanlig stigning – begge lande rangerer i dag blandt de industrielt set stærkeste i verden".⁶⁹

DDR's propagandainsats, som stadig kan mødes i dag, var resultatet af en mangeårig såvel målrettet, som moderne politik. Ikke nødvendigvis moderne i sit sprog og indhold, der godt kunne virke fremmedgørende på en vestlig modtager. Propagandaen var derimod moderne i sin formidlingsstrategi. DDR bedrev et offentlighedsdiplomati, altså politik rettet til modtagerlandets befolkning. Denne udenrigsimagepolitik diskuteres i dag såvel i Norden som i Tyskland. I Danmark eksempelvis i forbindelse med den såkaldte Muhammedkrise 2005-06, og i Tyskland intensivt i forbindelse med VM i fodbold 2006. Det østtyske offentlighedsdiplomati blev taktisk ind-

sat i forbindelse med statens anglen efter international sympati før 1973. Strategisk blev den anvendt for at skabe et positivt billede af DDR og af "den reelt eksisterende socialisme". Det var en integreret del af den internationale klassekamp. Den østtyske kommunikationsstrategi markerede sig ved at holde sig til få, simple og sammenhængende budskaber, der blev gentaget i forskellige varianter over årtier. Det var således ikke helt tilfældigt, at det i nogen omfang lykkedes at skabe forestillinger om DDR i dele af den vestlige offentlighed, der ikke stod fuldt mål med de faktiske tilstande i "Arbejder- og bonderepublikken".

Noter

1. Günter Mittag: "Mit politischem Kampfgeist für eine höhere Effektivität. Aus der Diskussionsrede auf der 11. Tagung des Zentralkomitees der SED. 13. Dezember 1979". *Konsequent auf dem Kurs der Hauptaufgabe. Ausgewählte Reden und Aufsätze*. Berlin 1986, s. 170.
2. Michael F. Scholz: "Am Anfang stand der Handel. Zu den Beziehungen Schwedens zu Ostdeutschland 1945-1949". *Zeitschrift für Geschichte*. Nr. 40, 1992, s. 245-249.
3. Alexander Muschik: *Die beiden deutsche Staaten und das neutrale Schweden*. Münster 2005, s. 291. Thomas Wegener Friis: *Den nye nabo. DDRs forhold til Danmark 1949-1960*. København 2001, s. 58-59. Karl Christian Lammers: *Hvad gør vi med tyskerne bagefter*. København 2005, s. 143ff.
4. Janus König Sørensen: *Foreningen til formidling af samhandlen mellem Danmark og DDR*. Speciale Aalborg Universitet 2005. Andreas Linderoth: *Kampen for erkännande. DDR:s utrikespolitik gentemot Sverige 1949-1972*. Lund 2002, s. 56ff.
5. Ingrid Muth: *Die DDR-Aussenpolitik 1949-1972. Inhalte, Strukturen, Mechanismen*. Berlin 2000, s. 289 ff.
6. Carel Horstmeier: "Særlige forbindelser? Danmark og DDR 1949-1973." Thomas Wegener Friis, Andreas Linderoth (red.): *DDR & Norden*. Odense 2005, s. 129.
7. SAPMO-Barch: DY30/Vorl. SED 40810: "Vermerk über ein Treffen von Presse-Attaches mit dem Vorsitzenden der Sozialdemokratischen Partei Dänemarks, Jens Otto Krag, in der rumänischen Botschaft am 23.4.1970."
8. Bundesarchiv: DL 2/Van 688: "Stellung, Aufgaben und Leitung des Handelszentrum der DDR in Göteborg.". 24.7.1979. "Bericht zu Erfüllung der Planaufgabe durch das HZG". 7.12.1979.
9. Bundesarchiv: DL 2/Van 688: "Veranstaltungsplan Handelszentrum Göteborg 1976".
10. Bundesarchiv: DL 2/Van 688: "Aktivitäten um 30. Jahrestag". 10.10.1979.
11. Dörte Putensen: *Im Konflikt zwischen Ost und West. Finnland, der Kalte Krieg und die deutsche Frage 1947-1973*. Berlin 2000, s. 122ff. Olivia Griese: *Die auswärtige Kulturpolitik von Bundesrepublik und DDR in Finnland*. Dissertation München 2003, s. 104.
12. Foruden de nævnte besad DDR kulturcentre i Prag, Warszawa, Budapest, Sofia, Kairo, Alexandria, Zansibar, Damaskus, Bagdad og Paris.
13. Muth, Ingrid: *Die Aussenpolitik der DDR 1949-1972. Inhalte, Strukturen, Mechanismen*. Berlin 2001, s. 92ff. Andreas Herbst, Wilfried Ranke, Jürgen Winkler: *So funktionierte die DDR*. Reinbek bei Hamburg 1994, s. 601ff.
14. SAPMO-Barch: DY 13/31151: "Einschätzung der Arbeit des DDR-Kulturzentrums Stockholm im Jahre 1973 (13.1.1974)." "Mere om DDR's Kulturcentrum, se Nils Abraham: *Die politische Auslandsarbeit der DDR in Schweden – Zur Public Diplomacy der DDR gegenüber Schweden nach der diplomatischen Anerkennung (1972-1989)*. Münster 2007, s. 109-299.
15. Hans Tuch: *Communication with the World US Public Diplomacy overseas*. New York 1994, s. 3. Jarol B. Manheim: *Strategic Public Diplomacy and American foreign policy*. New York 1990, s. 4ff. Uffe Andreasen: *Diplomati og globalisering : en introduktion til public diplomacy*. København 2007.
16. Se hertil eksempelvis Andreas Linderoth: *Kampen for erkännande. DDR:s utrikespolitik gentemot Sverige 1949-1972*. Lund 2002.
17. Günter, Bentele: "Verständnisse und Funktionen von Öffentlichkeitsarbeit und Propaganda in der DDR". Tobias Liebert (red): *Public Relations in der DDR. Befunde und Positionen zu Öffentlichkeitsarbeit und Propaganda*. Leipzig 1998, s. 53.
18. Heinz Odermann: *Grundaufgaben der Auslandsinformation der DDR*. Potsdam 1978, s. 6, 15. (ikke offentliggjort skolingsmateriale fra Institut für Internationale Beziehungen),
19. Ibid, s. 5.
20. Ibid, s. 6. Gerhard Dengler: "Zum Klassenwesen sozialistischer Auslandsinformation und imperialistischer Auslandspropaganda". *Deutsche Außenpolitik*. Nr. 5, s. 900.
21. SAPMO-Barch: DY30/Vorl. SED 32445: Feist til Norden: "Zur Entwicklung der Auslandsinformation

- der DDR seit dem VIII Parteitag der SED und ihrer Hauptorientierung bis 1980“. 14.11.1975.
22. W. N. Jegorow: *Friedliche Koexistenz und revolutionärer Prozess*. Berlin 1972, s. 230.
23. Heinz Odermann: *Grundaufgaben der Auslandsinformation der DDR*. Potsdam 1978, s. 5ff. De tre elementer genfinder man i de vigtigste beslutninger på området i SED-ledelsen. Se eksempelvis: SAPMO-Barch: DY 30 J IV 2/2 1440: Politbüro Protokoll Nr. 12/73 (27.3.1973): “Konzeption für die Gestaltung der Auslandsinformation der DDR gegenüber den jungen Nationalstaaten und kapitalistischen Ländern nach der Herstellung diplomatischer Beziehungen.“ Bilag S. 1ff. DY30 J IV 2/2 1658: Politbüro Protokoll Nr. 8/77: “Stand der Öffentlichkeitsarbeit der DDR im nichtsozialistischen Ausland und Schlussfolgerungen für ihre weitere Verstärkung“. Bilag 2, s.25. Jf. Nils Abraham: *Die politische Auslandsarbeit der DDR in Schweden – Zur Public Diplomacy der DDR gegenüber Schweden nach der Diplomatischen Anerkennung (1972-1989)*. Münster 2007, s. 46ff.
24. Gerhard Dengler: “Zum Klassenwesen sozialistischer Auslandsinformation und imperialistischer Auslandspropaganda“. *Deutsche Außenpolitik*. Nr. 5, s. 900-903. Heinz Odermann: *Grundaufgaben der Auslandsinformation der DDR*. Potsdam 1978, s 11-18.
25. Ibid, s. 10.
26. Wilhelm Bruns: *Die Aussenpolitik der DDR*. Berlin 1985, s. 50.
27. Hermann Weber: *Geschichte der DDR*. Berlin 1999, s. 201.
28. Se eksempelvis: Bundesarchiv: DA1/15859: “Information über den Besuch einer Delegation des Umwelt- und Planungsausschusses des Folketing des Königreiches Dänemark in der DDR vom 29. bis 31. August 1988.”
29. Se eksempelvis: “Industrilandskabet omkring Merseburg“. *DDR-REVI*. Nr. 11. 1988, s. 1-7.
30. *Danmark under den Kolde Krig. Bd.2* København 2005, s. 393ff.
31. “Übersicht über die Distribuenten der DDR-Revy“ (1988), s. 48. Seit 1976 wurde die DDR-Revue in der Bundesrepublik nicht mehr vertrieben. Lübke (1981), s. 157.
32. SAPMO-BArch, DY 30 J IV 2/2 1658, Anlage Nr. 2 zum Protokoll Nr. 8/77 der Sitzung des Politbüros vom 22.02.1977: Stand der Öffentlichkeitsarbeit der DDR im nichtsozialistischen Ausland und Schlussfolgerungen für ihre weitere Verstärkung; SAPMO-BArch, DY 30 vorl. SED 32445/2, Abteilung Auslandsinformation des ZK der SED: In Vorbereitung vom Besuch von Norden beim Verlag Zeit im Bild Dresden für den 30.06.1977. Zur Entwicklung und zu den Aufgaben des Verlages Zeit im Bild. (Brief an Albert Norden vom 24.06.1977).
33. Carel Horstmeier: “Særlige forbindelser? Danmark og DDR 1959-1973“. Friis/Linderoth (red): *DDR og Norden*. Odense 2005, s. 126. Nils Abraham: “Östtysk propaganda i Sverige – DDR:s kulturcentrums roll i Östtysk public diplomacy gentemot Sverige efter 1972“. Friis/Linderoth (red): *DDR og Norden*. Odense 2005, s. 320.
34. Nils Abraham: *Die politische Auslandsarbeit der DDR in Schweden – Zur Public Diplomacy der DDR gegenüber Schweden nach der Diplomatischen Anerkennung (1972-1989)*. Münster 2007, s. 443. Se også S. 68, S. 135f.
35. Nils Abraham: “Die Selbstdarstellung der DDR im Rahmen der Public Diplomacy gegenüber Schweden nach der völkerrechtlichen Anerkennung 1972: Das Beispiel des Magazins DDR-Revue“. Heiner Timmermann (red.): *Das war die DDR. DDR-Forschung im Fadenkreuz von Herrschaft, Aussenbeziehungen, Kultur und Souveränität*. Münster 2004, s. 428ff.
36. “Berlin. Vor socialistiske hovedstad på vej ind i fremtiden“. *DDR-Revy*. Nr. 10. 1976, s. 4-5.
37. “Levnedsmiddeloven og hygiejenekontrollen sikrer ren mad“. *DDR-Revy*. Nr. 4. 1977. 40-44.
38. “De hidtil bedste år“. *DDR-Revy*. Nr. 5/6 1976, s. 36-37.
39. “Hvad andre mener om os. Gode indtryk af moderne faglig uddannelse“. *DDR-Revy*. Nr. 8/9. 1976, s. 5.
40. “Fra stabile udenrigshandelsforbindelser til nært økonomisk samarbejde“. *DDR-Revy* Nr. 7. 1977, s. 26-27.
41. “Videnskab og teknik“. *DDR-Revy*. Nr. 6. 1976, s. 32.
42. “Teknik og Videnskab“. *DDR-Revy*. Nr. 7. 1975, s. 28.
43. Nils Abraham: *Die politische Auslandsarbeit der DDR in Schweden – Zur Public Diplomacy der DDR gegenüber Schweden nach der Diplomatischen Anerkennung (1972-1989)*. Münster 2007, s. 249ff.
44. SAPMO-Barch: DY 13/2670: “Abschlussbericht der Botschaft der DDR und des DDR-Kulturzentrums zur DDR-Woche in Göteborg“. 30.4.1979.
45. SAPMO-Barch: DY 13/2650a: “Konzeption zur Durchführung der DDR-Woche in Göteborg/Schweden im April 1979 anlässlich des 30. Jahrestages der Gründung der DDR“. uden dato.
46. Ibid.
47. Rikarkivet (RA): DDR-Kulturcentrum, Vol. 5: “Programm der DDR-Woche in Västerås 1977“. Vol. 17: “Programm der DDR-Woche in Göteborg 1979“.. Arbejderrørelsens Arkiv og Bibliotek (ARAB): Förbundet Sverige-DDR, Vol. 23: “Programm der DDR-Tage in Sandviken 1984“.
48. Lillemor Stridsberg: “Digert program under DDR-veckan“. *Göteborg-Posten*. 23.4.1979.

49. SAPMO-Barch: DY13/2670: "Abschlussbericht der Botschaft der DDR und des DDR-Kulturentrums zur DDR-Woche in Göteborg". 30.4.1979, s. 9.
50. Riksarkivet (RA): DDR-Kulturcentrum, Vol. 17: Programm DDR-Vecka i Göteborg 1979.
51. Siehe auch zum Beispiel Riksarkivet (RA): DDR-Kulturcentrum, Vol. 17: Programm DDR ugen i Aalborg 1983; Riksarkivet (RA): DDR-Kulturcentrum, Vol. 23: Programm DDR-Vecka i Sandvikens kommun 1984.
52. Ibid.
53. Andreas Linderoth: *Kampen för erkännande. DDR:s utrikespolitik gentemot Sverige 1949-1972*. Lund 2002, s. 300.
54. Ibid, s. 272f.
55. Ibid, s. 173ff; Peter E. Fäßler: "Antifaschistisch", "friedliebend" und "fortschrittlich": Botschaften und Formen außenwirtschaftlicher Repräsentation der DDR während der 1950er und 1960er Jahre". Johannes Paulmann (red.): *Auswärtige Repräsentationen. Deutsche Kulturdiplomatie nach 1945*. Köln – Weimar – Wien, s. 155ff.
56. Ibid, s. 156.
57. Andreas Linderoth: *Kampen för erkännande. DDR:s utrikespolitik gentemot Sverige 1949-1972*. Lund 2002, s. 92 und S. 177.
58. *Protokoll des X Parteitages der Sozialistischen Einheitspartei Deutschlands Bd. 1*. Berlin 1981, s.66.
59. *Protokoll des XI Parteitages*. Berlin 1985, s. 51.
60. Reinhard Buthmann: *Kadersicherung im Kombinat VEB Carl Zeiss Jena*. Berlin 1997, s. 129.
61. Jens Gieseke: *Der Mielke-Konzern. Die Geschichte der Stasi 1945-1990*. München 2001, s. 223-224.
62. Werner Grossmann: *Den sidste spionchef*. Midelfart 2005, s. 114.
63. Reinhard Buthmann: *Kadersicherung im Kombinat VEB Carl Zeiss Jena*. Berlin 1997, s. 28.
64. *Stabile Wirtschaft – soziale Sicherheit*. Berlin 1984, s. 17.
65. Thomas Wegener Friis: "Auf der Grundlage glaubwürdiger und zuverlässiger Angaben. Die nachrichtendienstliche Tätigkeit der DDR in Dänemark". In: Hecker-Stempfl: *Nordeuropa und die beiden deutschen Staaten 1949-1989*. Berlin 2007, s. 67.
66. "Das Bild der DDR in Skandinavien". *Neues Deutschland*. 3.5.1979.
67. "Skandinavische Länder stark auf Herbstmesse vertreten". *Neues Deutschland*. 2.9.1982.
68. Doris Cornelsen: "Survey". *GDR and Eastern Europe – A Handbook*. Aldershot 1989, s. 13
69. Jens Qvortrup: "Økonomisk udvikling og planlægning". Jens-Jørgen Jensen, Andreas Jørgensen, Jens Qvortrup (red): *DDR. Det andet tyskland*. Esbjerg 1978, s. 96.

Abstract

Nils Abraham & Thomas Wegener Friis: Der 10. größte Industriestaat der Welt?. *Arbejderhistorie* 2/2008, p. 69-87.

Die DDR, das zehnt größte Industrieland der Welt! Dieser Mythos bestand nicht nur in den 1970er und 1980er Jahren, sondern lebt auch noch heute 18 Jahre nach ihrem Ende in Teilen der Öffentlichkeit fort. Im vorliegenden Beitrag werden exemplarisch die propagandistischen Aktivitäten der DDR gegenüber Dänemark und Schweden in den Bereichen Handel und Industrie nachgezeichnet, mit denen der sozialistische deutsche Staat in diesen Ländern sein eigenes Image und das seines Gesellschaftssystems verbessern und das Bild eines modernen, wirtschaftlich erfolgreichen und international agierenden Industriestaat verbreiten wollte.

Deutlich wird, dass der internationale Handel der DDR zweifellos nicht unpolitisch gewesen ist, sondern in der eigenen Außenpolitik eine zentrale Rolle einnahm. Erörtert werden die in Dänemark und Schweden auf diesem Feld der Propaganda agierenden Institutionen der DDR, die in diesen Ländern verbreitete Auslandszeitschrift, die DDR-Revue, sowie in die diesen Ländern durchgeführten Großveranstaltungen, die DDR-Wochen. Nicht zuletzt werden die großen Anstrengungen der DDR dargestellt, in den 1980er Jahren auf dem Gebiet der Mikroelektronik auf dem Weltmarkt eine führende Rolle einzunehmen. Anhand dieser Untersuchungen wird die Auslandspropaganda der DDR auf dem Gebiet von Handel und Industrie dokumentiert, die zwar nicht in ihren Inhalten und ihrer Sprache modern war, jedoch in ihrer Kommunikationsstrategie, sich direkt an die Bevölkerungen im Ausland zu richten, eine moderne Form hatte.

Nils Abraham, ph.d.
Stipendiekoordinator ved Konrad Adenauer Stiftung
nilsabraham@we.de

Thomas Wegener Friis, ph.d.
Adjunkt ved Center for Koldkrigsstudier,
Syddansk Universitet
twfriis@hist.sdu.dk